

MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE ESKİŞEHİR MİTINGLERİ VE ÇEKİLEN PROTESTO TELGRAFLARI

Prof.Dr.Ali SARIKOYUNCU*

ÖZET

Mondros Mütarekesi'nin henüz daha mürekkebi bile kurumadan, Anadolu yer yer İngiliz, Fransız ve İtalyan işgaline uğradı. Fakat bu işgaller karşısında, Türk ulusu sessiz kalmadı. Doğuştan var olan direnme gücü harekete geçirildi. Özellikle Yunan işgaline karşı büyük tepki gösterildi.

Eskişehirli bu tepkilerini 17 Mayıs 1919'da Odunpazarı semtinde düzenledikleri mitingle dile getirdiler. Bu miting aynı zamanda Eskişehir halkı arasında, Milli Mücadele ateşini ateşleyen kıvılcım olmuştur. Daha sonraki günlerde yine Eskişehir halkı, Yunan işgallerinin yanısıra Fransız güdümündeki Ermenilerin Maraş'taki zulümlerine ve nihayet İtilaf Devletleri'nin Türk ulusunun bağımsızlığını ortadan kaldırmaya yönelik faaliyetlerine karşı tepkilerini sürdürdüler. Çalışmamızda bunların üzerinde durulmuştur.

Öte yandan Eskişehir halkı, vatanı işgallerden kurtaracak bir hükümetin işbaşına getirilmesi hususunda da girişimlerde bulundu. Bu konuda Osmanlı Mebusan Meclisi'ne telgraflar çektiler.

İşgaller karşısında Eskişehir'de yapılan mitingler ve çekilen protesto telgrafları, bu şehir halkı arasında ulusal birlik ve beraberlik bilincini güçlendirdi. Bu şekilde önce bir amaç birliği (vatanın düşmandan kurtarılması) ve bu amacın gerçekleşmesi için eylem birliği düşüncesi gelişti.

Kısaca Eskişehir halkının Milli Mücadele açısından son derece önemli olan hizmetlerinin temelini, bu mitingler teşkil eder.

Anahtar Kelimeler: Eskişehir, İtilaf Kuvvetleri, İşgal, Milli Mücadele, Miting

ESKİŞEHİR MEETINGS IN THE NATIONAL STRUGLE PERIOD AND PROTEST TELEGRAMS

ABSTRACT

Anatolia was occupied partially by England, France and Italy just before the ink used on the Mondros Armistice had dried. The Turkish Nation never kept mum against the occupations. The power of resistance which arises from its existence, took action against . Particularly, great reactions took place against the

Osmangazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

Greek occupation. The People of Eskişehir had put out their reactions on May 17' 1919 in the demonstration held at Odunpazan region. That demonstration had been also the spark lit the fire of National struggle among the people in Eskişehir. Afterwards, Eskişehir people continued to put out reactions against the persecution of French controlled Armenians in Maras and against the acts of Agreement Powers to annihilate independence of the Turkish Nation. IN our this study, we insist on those demonstrations. The people of Eskişehir, at the same time attempted for a government to be set up to free the country from the occupation. They sent many telegrams concerning that subject to Ottoman House of Commons.

Key Words: Eskişehir, The Allies, The Occupation, The National Struggle, Demonstrations

GİRİŞ

Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Osmanlı Devleti, 30 Ekim 1918 tarihinde Mondros Mütarekesi'ni imzalamıştır. Bu mütarekenin ilgili maddelerine¹ dayanılarak Türk yurdu, İngilizler, Fransızlar, İtalyanlar ve Yunanlılar tarafından işgal edilmeye başlanmıştır. Bu cümleden olarak;

İngilizler; İskenderun'u (9 Kasım 1918), Batum'u (24 Aralık 1918), Ayıntab'ı (10 Ocak 1919), Cerablus'u (3 Ocak 1919), Konya İstasyonu'nu (22 Ocak 1919), Maraş'ı (22 Şubat 1919), Birecik'i (27 Şubat 1919), Urfa'yı (24 Mart 1919) ve Kars'ı (13 Nisan 1919)'da işgal ettiler. Ayrıca, 9 Mart'ta Samsun'a bir müfreze İngiliz askeri çıkmıştır. Bu arada Merzifon'a da bir kıt'a göndermişlerdir. Bunlardan başka İngilizler, 14 Ocak 1919'da Arappınarı ve Siftek İstasyonlarını, 16 Mart 1919'da da Harapnaz ve Tel'ebyaz İstasyonlarını işgal ettiler.²

Fransızlar; 9 Kasım 1918'de Trakya'ya bir alay çıkardılar ve daha sonraki günlerde ise, Dört Yol'u (17 Aralık 1918), Mersin'i (17 Aralık 1918), Pozantı'ya kadar Adana Vilayetini (26 Aralık 1918), Çiftehane'yi (16 Nisan 1919) ve

¹ İtilaf Devletleri işgallerini, Mondros Mütarekesi'nin 3, 7 ve 16. maddelerini ileri sürerek yapmışlardır.

² Sabahattin Selek, **Anadolu İhtilali**, İstanbul, 1973, s.43, 188-189; Mehmet Şahingöz, **İzmir, Maraş ve İstanbul'un İşgali Üzerine Yapılan Protesto ve Mitingler**, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1986, s.21.

Aryonkarahisar İstasyonu'nu (16 Nisan 1919)'da işgal ettiler. Bu arada Fransa, kömür ocaklarında asayiş korumak bahanesiyle 8 Mart 1919'da bir subay komutasında bir miktar polis, jandarma ve piyade askerini Zonguldak'a çıkardı.⁴

İtalyanlar; 28 Mart 1919'da Antalya'yı, 3 Nisan'da Afyon İstasyonu'nu ve 24 Nisan'da Haydarpaşa'dan Konya'ya bir tabur göndererek Konya İstasyonu'nu işgal ettiler. Ayrıca, 11 Mayıs'ta Bodrum ve Fethiye, 12 Mayıs'ta Marmaris, 13 Mayıs'ta Kuşadası, 14 Mayıs'ta da Selçuk ve Akşehir İstasyonlarını işgal ettiler.⁵ Bu arada İtalyanlar, 13 Kasım 1918'de 55 parçadan oluşan İtilaf donanmasıyla birlikte İstanbul limanını kontrolleri altına aldılar.⁶

İngiliz, Fransız ve İtalyan işgallerine 15 Mayıs 1919'da İzmir'e kuvvetlerini gönderen Yunanlılar da katılmışlardır.⁷

A. İZMİR'İN İŞGALİNE GÖSTERİLEN TEPKİ VE YAPILAN MİTİNG

İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali, İngiliz, Fransız ve özellikle İtalyan işgallerinden farklı bir mahiyet arz ediyordu. Zira, İzmir'e ayak bastıkları ilk gün, yirmisi subay olmak üzere şehrin ileri gelen bazı kişilerini şehit eden Yunanlılar⁸, hemen sonraki günlerde de bu cinayetlerini devam ettirerek, pek çok masum kişiyi öldürdüler. Türk evlerine hücum ile ırz, mal tecavüzlerine kalkıştılar.⁹

³ Alptekin Müderrisoğlu, Kurtuluş Savaşı'nın Mali Kaynakları, 2. baskı, Ankara, 1981, s.19.

⁴ Genelkurmay ATASE Arşivi, Kl:22, D:45-87, Fh:28-30.

⁵ M.Şahingöz, a.g.e., s.26.

⁶ İtilaf donanmasının dağılımı şöyledir; 22'si İngiliz, 12'si Fransız, 17'si İtalyan ve 4'ü Yunan'dı. (Sabahattin Selek, Milli Mücadele'de Ulusal Kurtuluş Savaşı, C.I, Dilek Matbaası, İstanbul, 1970, s.59.)

⁷ Selahattin Salıçık, Tarih Boyunca Türk Yunan İlişkileri Tarihi ve Etnik-i Eterya, İstanbul, 1968, s.273.

⁸ Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, Ankara, 1961, Sayı:37, Vesika:907. İzmir'in işgalinin birinci günü Türk ölü ve yaralı sayısı ise 300 ile 400 arasındadır (Documents: On British Foreign Policy (First Series), London, 1949, C.II, s.241).

⁹ Bkz., Yuluğ Tekin Kurat, "Batılı Kaynakların Işığı Altında İzmir'in İşgali Sorunu", VII. Türk Tarih Kongresi Ankara 5-29 Eylül 1970 - Kongreye Sunulan Bildiriler, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1973, C.II, s.842-853.

Öte yandan Yunanlıların daha önce Osmanlı Devleti'nden elde ettikleri topraklarda işledikleri zulüm ve vahşetler de, Türklerin hafızasında tazeliğini korumaktaydı.¹⁰ Bu bakımdan İzmir'in işgali, Türk Milli Mücadelesi'nin doğuşunda etkili olmuştur. Nitekim "İzmir'de ve Batı Anadolu'da Türk milli varlığını yok etmeye ve Yunan Megali İdeası'm¹¹ gerçekleştirmeye yönelik işgal, İstanbul ve tüm Anadolu'da protesto edildi. İstanbul gazetelerinde de işgal ile ilgili olarak yayınlanan makalelerde, *Mâtem-i Umûmî, İzmir'siz Türk Anadolu Olmaz*, başlıklarıyla işgal protesto ediliyor, işgalin İslam aleminde şayan-ı ehemmiyet bir yankı ve büyük bir infial uyandıracacağı yazılıyordu".

"İzmir'in haksız işgali Eskişehir'de büyük tepki gördü. Eskişehirliiler 17 Mayıs 1919 günü Odunpazarı semtinde onbin kişinin katıldığı muazzam bir mitingle işgali protesto ettiler.¹² Mitingden sonra matem işareti olarak 24 saat dükkanlar kapatıldı. Lazım gelen yerlere müteaddit protesto telgrafları¹³ çekildi..."¹⁴

¹⁰Bkz., Kadir Mısıroğlu, Yunan Mezalimi, İstanbul, 1970, s.84 v.d.

¹¹ Büyük fikir, büyük mefkure olarak bilinen bu ideale göre; Yunanistan'ın sınırları doğuda Anadolu ortalarından, kuzeyde Karadeniz'in Kırım'ı da içine alan kuzey kısımlarından ve Karpat dağları ile Tuna nehrine kadar uzanıyordu. Yunanistan'ın bu sınırları aynı zamanda *Emiki Eteryia* adlı cemiyetin de ilk kurucularından olan *Şair Rhigas* tarafından resimlenerek bastırılıp dağıtılmıştır (Yusuf Akçura, Osmanlı Devleti'nin Dağılıma Devri, İstanbul, 1940, s. 19).

Tabii hayal edilen bu büyük Yunanistan'ın başkenti de İstanbul olacaktı. Kısaca *Hellen* emperyalizmi diyebileceğimiz Megali İdea, "*Hellenlerin önderliğinde Bizans İmparatorluğu'nu yeniden diriltmek hedefi*" olarak da tanımlanmıştır (Kamuran İnan, "Türk Yunan İlişkilerinde Dinamikler", Tarih Boyunca Türk-Yunan İlişkileri Üçüncü Askeri Tarih Semineri Bildirileri, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1986, s.93).

¹² Leon Rouillon'un *Pour La Turquie* adlı eserinde bu mitingden şöyle söz edilmektedir:

"Her yerde silah var, az bir süre sonra kaçınılmaz olarak bir ayaklanma olacak. Halkın silahlandırıldığını ve Türkler açısından müttefiklerin politikasının anlamsız ya da tek yanlı olduğunu müşahede ediyoruz. Mütarekenin açıkça ihlaliyle Yunanlıların İzmir'e çıkmaları müttefiklerce desteklendi. Sonuçta orada dayanılmaz, iğrenç işler yaptılar. Eskişehir'de gün boyunca şiddetli gösteriler yapıldı. Mağazalar kapatıldı. Gönüllü birlikler oluşturuldu..." (Leon Rouillon, *Pour La Turquie*, Paris, 1921, s.60).

¹³ Bkz., İleri, 19 Mayıs 1335/1919, Numero:491.

¹⁴ Mesut Erşan, Kuva-yı Milliye Döneminde Eskişehir, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 1991, s.20-21.

Ayrıca birçok hatip, kürsüden halkı galeyana getirici ve işgaller konusunda bilgilendirici konuşmalar yaptı.¹⁵ Bu arada mitingi düzenleyen heyetçe hazırlanan bir beyanname okundu. Bu beyannameyi önemine binaen olduğu gibi sunuyoruz.

"Vatandaşlar!

Tarihi ve coğrafi pek çok delil ile Türklüğe bağlı, milletimizin ebedî hatıralarıyla, memleketimizin irkî an'aneleri ve dîniyyelerini temsil eden İzmirimizin, Yunan ordusunca işgal edildiğini haber alan miting hey'eti, 20. asır medeniyetinin meydana getirdiği, adalet ihtiyacından mülhem olarak ortaya çıktığına kanî olduğumuz Wilson prensiplerinin tevil ve tefsiri mümkün olmayan bu tatbik şekline karşı his eylediği hayretle karışık şikayeti insanlığın vicdanına açıklamayı bir milli vazife telakki eylemiştir.

Dört harp senesi zarfında dahili siyasetin bütün tatsızlığına rağmen, vatanın şeref ve namusunu müdafaa için severek evladını feda eden milletimiz, mücadele meydanından çekilirken, adalet, milliyet prensipleriyle mütenasip kendisine hayat hakkı verileceği vaadine inanmakla beraber, iki asırdan beri devletimizin bünyesini kemiren ecnebilerin ihtiraslarına feda edilmeyerek, galipler kadar ve belki de onlardan daha fazla haklarının korunacağına dair İtilaf Devletleri'ne mensup siyaset adamlarının ibraz eyledikleri muhtelif teminatlara tamamıyla itimat edilmişti.

Galipler hesabına parçalanmaya başlandığını gördükçe, İmparatorluğun Türkler ile meskûn kısmında bizlere emin bir hakimiyet hakkı bahsedildiğini sulh akideleri mey anında bütün medeniyet alemine ilan eden bir yeni insanlığın taraftarı, hak ve eşitliğin muhterem reisi Wilson Cenapları 'nın aksı halâ kulaklarımızdan gitmeyen belîğ hutbesi karşısında bu müessif manzarayı görmek milli vicdanını asırların izale edemeyeceği büyük teessür ve acınma ile doldurmuş, gözlerimizi kanlı yaşlara boyamakla beraber uyuyan adaletin uyanmasıyla bütün milletlerin beklemekte oldukları kurtuluş ümidi, seraba, yeis ve kedere dönmüştür.

¹⁵ Bu konuşmacılardan birisi de *Dârü'l-Mu'allimîn Fenn-i Terbiye* muallimi Murat Bey idi. Onun bu duyugulu konuşması için bkz., EK: 1.

Efendiler, geçmiş hayatın sayfeleri baştan başa insanî düşüncelerle dolu, milletlerarası kanunlara, ecnebi misafirlerine hürmet gibi fazilet ile dopdolu olan milletimize isnat edilen en büyük kabahat son harpte gayr-i müslim unsurların bazılarına karşı ve İslam alemi namına yapıldığı iddia olunan ve bugünkü müessif hadiselerin meydana gelmesinin yegane sebebi olan bu ithamla yüce milletimizin alakası olmadığını, faillerinin dar kafalarından başka, milli muhitimizde lanetler ile yad edilen zulm ve vahşet politikasını burada bu vesile ile nefretle yad etmeyi bir vazife telakki eden, Türklüğün, müslümanlık ailesinin o menfur cinayetleri bizi bu yakışmaz haksızlığa müstehak gören Avrupa kamuoyundan fazla asabiyet ve büyük nefretle beyan eder.

Yirminci asrın milliyet ve hürriyet asrı olduğunu kabul eden sulh kongresi bir taraftan Çekoslovak, Yugo-İslavlar, Arap ve Ecnebilerin kendi mukadderatlarını, bizzat kendileri tayin ve idare etmelerine muvafakat ederken, diğer taraftan Anadolu 'nun coğrafi vaziyeti itibariyle ve en güzel ticari mahreci olan Türk İzmir 'in tarih öncesi zamanlara ait mıntıkların bile kabul edemeyeceği bir şekilde Yunanistan'a terkine muvafakat eylesini hayretle telakki eylemek mümkün değildir.

Yugoslavların iktisadi taleplerine mukabil, İtalyanlarca iddia olunan tarihi haklar karşısında taksim edilen menfaatlerin umumi hey 'etine nisbetle bir ayrılmaz parçası hükmünde kalan Fiume şehrinin geleceğini kararlaştırmada zorluk çekmekte olan sulh kongresinin, büyük çoğunluğu Türk olan, anavatana sarsılmaz sağlam bir his/e bağlı olan İzmir limanı ve belki de bütün Aydın vilayeti Yunanistan'ın tahammül edilmez işgaline terk edilmesine muvafakat edilmesi ne gibi sebeplere istinat edilirse edilsin, her türlü ithamlara rağmen kuvvetli uzuvlarıyla milli iradesini hali-hazırda kaybetmemiş olan milletimiz için elim bir darbedir.

Milletlerarası aile baki kaldıkça hiçbir Türk İzmir ve mülhakatı üzerindeki hakkının bu kadar açık bir şekilde ihmal edilmiş olmasına boyun eğmeyerek ve milli ülkümüz hiçbir akıbetten çekinmeyerek bedbaht İzmir 'in hakkını aramakta devam edilecektir.

Vatandaşlar, umumi denge ve barışın bozulmasına sebep olmak gibi bir zan altında kalmamak için ecdadının kanları pahasına fethedilen Girit, Bosna, Hersek, Şarkî Rumeli, Bulgaristan, Trablusgarp gibi memleket kısımlarındaki hakimiyetinden kendi rızasıyla feragati kabul ederek milletlerarası umumi siyasetin ahenk ve intizamını -aleyhimize de olsa- muhafaza eden itidalimiz gibi, devamlı ve esaslı bir umumi barışı arzu eden bütün ülkeler bu bariz haksızlığa razı değildir.

Ordumuzun silahlı mukavemeti kırılmış, umumi harpten evvel hak elde etmek için en emin yol vaad edilen harp nazariyeleri artık bizim için bir daha dirilmemek üzere gömülmüştür.

Felaket zamanlarında hissiyatlarını bir noktada toplamayı Allah'ın emri olarak kabul eden müslümanlar, yüzde yetmişsekiz gibi büyük çoğunluğun, yüzde yirmiiki nisbetinde bir azınlığın arzu ve idarelerine bağlamayı yaşadığımız asrın düşünürlerinin hazmedemeyeceği açık bir haksızlık telakki etmekte tamamen haklıdırlar.

Üç asırlık felaketlerimizin acılarını unutturan bu yeni musibeti, milliyet esaslarına bağlı olan fiilleriyle beraber daima tenkid ve muhafaza edecektir.

Siyasi rekabetler, gizli antlaşmaların beyhude olduğunu ilan eden bu devrede hakkımızı müdafaa için icab eden bütün cesareti nefsimizde görüyoruz- (Bu arada birkaç cümle sansür tarafından çıkarılmış)., efkarını müsait şartlara rağmen barışsever bir unsur olmak hasebiyle kabul etmeyen kamuoyumuz İngiltere, Fransa gibi milyonlarca Türk teb'aya malik olan büyük devletlerin, İzmir'in Yunanistan'a terki suretiyle kabul edilen siyasi hatadan geri döneceğine tamamen emindir.

Milli gayeleri tatmin esasını kabul eden sulh konferansının Fiume ve buna benzer meselelerdeki âdilâne hareketini görmüş olan bizler ve haliyle, mazisiyle, ilmi müesseseleri ile medeniye ve ticariyesiyle, müstahsil sınıfıyla, Türk hürriyetinin müslüman manevi abidelerinin yegane temsilcisi olan İzmir'i Yunanlılar'a terk etmekte kabul edilecek hiçbir esas bulamayacağına kani olan bütün mutedil düşünürler, ashabıyla tek ses olarak Şelzovig mıntkasında, Lüksemburg'da olduğu gibi umumun oyuna müracaat edilmesini ısrarla talep ediyoruz.

Dindaşlar!

Biz müslümanız, "cenab-ı vahibü'l-mülk hazretlerinin irade-i ezeliyesine, Peygamber-i zî-şân'ın" bize müjdelediği ebedî prensiplere inanmaktadır. Bu itibarla hakka istinat etmeyen hiçbir hakimin hakkımızı ebediyyen hükümsüz bırakabileceğine inanmıyor ve boyun eğmiyoruz. Sussak, susturulsak bile çoğunluk nüfusunun anavatanla irtibatlarını devam ettirme arzularını gösterdikçe İzmir'in hiçbir suretle Yunan hakimiyetine geçmesine razı değiliz ve olamayız, İzmir Türk milletinin Anadolu iktisadi ve zirai hayatının faaliyet beynidir. Beynimize hakim olmak isteyen kuvvetlerin icraatı hakkı vermedikçe ne kadar kavi olursa olsun, ona hakkımızla mukavemet bizim borcumuzdur.

Muhterem hemşehrilerim,

Harici ve dahili idaresinin en bozuk zamanlarında İsveç Kralı ve Demirbaş Şarl'ı, Macar asilzadelerini ve hatta bizi bu felaketlere arzumuzun hilafına sürüklemiş olan askeri kumandanlarını mütarekenin müzakereleri esnasında hayatı pahasına hasımlarına teslim etmemek suretiyle siyasi hürriyetler prensiplerine, milletlerarası antlaşmalara riayeti en iyi biçimde isbat eylemiş olan mazlum ve madur Türklüğün bizim azm ve metanetimizden başka hamisi, adaletten başka dostları kalmamıştır.

İnsanlığı mesut bir geleceğe ulaştırmak isteyenler ikiyüz seneden beri elim ve kanlı maceralarıyla büyük bir insan kitlesinin mezarını hazırlamış olan yakındoğunun meselesini, doğuluların da kabul ve hoşnutluğunu celbedecek bir tarzda hallini arzu ediyorlarsa, İzmir'in meşru sahipleri olan Türklere vermekte bir an bile tereddüd etmemelidirler. Ancak bu sayede Cemiyet-i Akvam'ın nüfuz ve teşkilatı baki olabilir.¹⁶

Yapılan bu heyecanlı ve etkili konuşmalardan sonra, miting karar metninin bir sureti Eskişehir Mutasarrıf Vekili Kadı Ahmet Efendi ile İngiliz Kontrol Zabıtlığına verildi. Karar metnini, Mutasarrıf Vekili Kadı Ahmet Efendi'nin hükümete, İngiliz yetkilisinin de Amiral Calthorpe'a iletileceğini bildirmesi üzerine

kalabalık sessizce dağıldı. Miting heyeti ayrıca, miting kararlarının birer suretini Sadarete, Hariciye ve Dahiliye Nezaretlerine gönderdi. Bu karar metninde şu ifadeler yer alıyordu:

"Tarihî, etnografi bilcümüle alakalarıyla, Türklüğün ve müslümanlığın ayrılmaz bir parçası olan İzmir'in Yunan ordusunca işgaline başlanıldığını haber alan Eskişehirli, Wilson prensiplerinin umûmî sulha esas addedilen milliyet esaslarına hiçbir veçhile uymayan bu askeri hareketi Türk milleti ile Müslümanlığın mübarek kaideleriyle adı geçen şehirdeki büyük çoğunluğa karşı yapılmış en büyük haksızlık telakki eylediklerini alenen beyan ve izhar ederler.

İmparatorluğumuzun Türkler ile meskun kısımlarında biz Türklere emin bir hakimiyet hakkı verileceği vaadini aldıktan sonra mücadele meydanını terk eylemiş olan milletimiz, hars ve istiklal asrı telakki edilen yaşadığımız asırda, milyonlarca Müslüman Türk 'ün konuyla, Türk fazlının asırlardan beri mesaisiyle anavatana bağlılığını ortaya koyan İzmir'in Türk ülküsünden başka hiçbir hakimiyeti kabule meyilli olmadığını gözönünde bulundurarak, Yakın Şark ile beraber cihanın tesisini arzu eylediği devamlı barışın bekası, Cemiyet-i Akvam Teşkilatı'nın adalet esaslarına dayanan noktalarından, İzmir'in Türklüğe iadesinden başka hal çaresi olmadığı kuvvetli bir kanaattir.

İzmir'i Yunanlılara işgal ettiren siyasi mecburiyet her ne olursa olsun hakkımızın alınmasına ve sebepsiz yere başkasına verilmesine vesile teşkil edemez.

Şark meselesi ile yeni baştan söndürülmesi mümkün olmayan bir yangın çıkarmak, milyonlarca insan heder olunmak suretiyle yapılan umûmî harbin sonucuyla ikinci bir insanlık felaketinin sebepleri hazırlanmak istenmiyorsa, her Türk'ün vicdanını bir yıldırım felaketi gibi berbat ve perişan eden yirminci asrın bu işitilmemiş haksızlığı hemen tamir edilmelidir.

Felaket dakikalarında tek dil ve tek ses olmayı Allah 'in emirlerinden kabul addeden Türkler 'in son emeli İzmir 'dir. Bu hakları teslim olmadıkça hiçbir Türk için harbin neticesinden memnun olmaya, yaşamaya imkan yoktur ve bırakılmamıştır.

¹⁶ İstiklal Gazetesi, 23 Mayıs 1919'dan naklen M. Şahingözü, a.g.e., 176-180.

Hiç şüphesiz ki, bu feci akıbetin mes'uliyeti Türklere değil, bilakis tamamen Türkiye'nin zaafindan istifade ederek, kalbimize, beynimize hakim olmak emeliyle İzmir'e göz diken millet ve hükümete, hiçbir arzu ve müdafaamızı dinlemeden bizi insanlığın kurulduğu zamandan beri milletlere değil, vahşi kavimlere bile reva görülmeyen bu zillete lâıyk gören yirminci asrın siyasî ricaline aittir.

Kanaatlerini ve haysiyetlerini izhar etmek maksadıyla bugün şehrin münasip bir meydanı olan Odun Pazarı'nda içtima eden Eskişehir'in Türk ve Müslümanları, vatanın ve İzmir'in haklarını müdafaa için herşeyiyle çalışacağına ve feda edeceğine kani oldukları hükümet-i seniyyeden bu muhıkk şikayetin İtilaf Devletleri'ne duyurulmasını istirham ile, milliyetlerine has olan sakinlik ve vekar ile beklemekte olduklarını bildirirler Efendim. "

B. İNGİLİZ, YUNAN VE FRANSIZ ZULÜM VE VAHŞETİNE TEPKİ

Maraş, 22 Şubat 1919'da İngilizler -onların çekilmesiyle- 30 Ekim 1919'da da Fransızlar tarafından işgal edildi.¹⁸

Yunanlıların İzmir'de yaptığı zulüm ve vahşete, bu kez de Fransızlar Maraş'ta girişmişlerdir. Öte yandan, Yunan zulüm ve vahşeti, işgal ettikleri yerlerde de devam etmekteydi. Bu duruma fazlasıyla üzülen Eskişehir halkı, 11 Şubat 1920 tarihinde İtilaf Devletleri yetkililerine¹⁹, Sadaret Makamına, Dahiliye ve Hariciye Nezaretlerine protesto telgrafları gönderdiler.²⁰

12 Şubat 1920 tarihinde de aynı makamlara Eskişehir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Başkanı Halil İbrahim, Belediye Başkanı Süleyman, Dârü'l-Hikmetü'l-İslâmiye Başkanı Abdurrahman, Cemaat-i İslamiye Başkanı Müftü Mehmet ve Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı Ali Ulvi imzalarıyla telgraflar gönderildi.²¹

¹⁷ a.g.e., s.185.

¹⁸ Bkz., **Yurt Ansiklopedisi**, C.8, s.5668-6571.

¹⁹ İstanbul'daki Amerika, Fransa, İngiltere ve İtalya siyasi temsilcilerine.

²⁰ Genelkurmay ATAŞE Arşivi, Kl:24, D: 1336/13-4, Fh:3-97.

²¹ M. Şahingöz, a.g.e., s.380. Ayrıca bkz., Genelkurmay ATAŞE Arşivi, Kl:24, D:1336/13-4, Fh:2-8.

Bu telgraflardan 11 Şubat 1920 tarihi ile Sadaret Makamı, Dahiliye ve Hariciye Nezaretlerine gönderilen telgrafta; İngilizlerin Gelibolu'da halk üzerine ateş açmaları ve bazı memurları tutuklayarak gemilerle bilinmeyen yerlere götürülmelerinin, Eskişehir halkını fevkalâde üzdüğü belirtilerek, bu durumun şiddetle protesto edildiği bildirilmektedir.²²

Diğer telgraflarda da; İzmir ve Maraş havalisinde Türk milletine pek acımasızca saldıran düşmanların yaptıkları katliam, yangın ve tahriplerden dolayı galeyan halinde bulunan halkın artık felaket haberlerinin alınmasına tahammül gösteremeyecek bir durumda bulunduğu belirtildikten sonra şöyle deniliyordu:

"Türk Milleti de bir insandır. Onun da hissiyatı vardır. Bu kadar hakarete, rahatsızlığa karşı göz yumamaz. Türk Milleti rezilâne ve sefilâne mahv olmaksızın şeref ve namusu ile ölmeye karar vermiştir. Halkın daha ziyade galeyanına, sonu feci olacak birtakım hadiseler meydana vermemek için artık bu gibi hakaret ve zulümlere son verilmesini istirham ederiz".

Yine 11 Şubat 1920 tarihinde aynı imzalar ile İstanbul'daki İtilaf yetkililerine de telgraf çekilmiştir. İtilaf Devletleri askerlerinin devletler hukukunun basit kaidelerine bile riayet etmeyerek meydana getirdikleri olayların protesto edildiği ve sorumluluğun Türkler'de olmayıp, kendilerine ait olacağı bildirilen bu telgraf da şöyledir:

"Mütarekenin imzalanmasından beri, mütarekeyi kontrol vazifesi ile misafirlikleri memleketimizce kabul edilen İngiltere, İtalya, Fransa devletleri ordularına mensup askeri kıt'alar ile kumandan ve subayları yer yer devletler hukukunun basit kaidelerine tamamen muhalif olarak meydana getirdikleri üzücü hadiselerin ve özellikle İzmir vilayeti ile mülhakatında İtilaf Devletleri 'nin adaleti namına Yunan ordusunun uyguladığı, kabul edilmesi mümkün olmayan vahşet ve zulümler milletin hafızasında unutulmaz bir ukde teşkil eylediği sırada, Adana vilayetinde güya Ermeniler'i Türk zulmünden kurtarmak ve sulh yapılana kadar

²² M. Şahingöz, a.g.e., gös. yer.

²³ Genelkurmay ATASE, Kl:24, D:1336/13-4, F:3-98'den naklen a.g.e., s.381.

mahalli asayışı tanzim ve muhafaza eylemek üzere sevk edilen Fransız kuvvetlerinin Ermeniler ile birlikte din ve devletini sevmekten başka suçu olmayan Müslüman Türkler'e reva gördükleri katliam, ırza geçme ve yaralama suçları, milleti ve memleketi için her duyguya olanca asabiyetiyle sahip olan milli ailemizi yeis ve ümitsizliğe düşürmüştür.

İnsan hakları beyannamesini medeniyet alemine ilan eden Fransız efkar-ı umumiyesinin hiçbir suretle tasvip etmediğine inandığımız şu facianın önünü almak için ciddi teşebbüsleri icra etmek zamanı gelmiştir.

Müessir bir müdahale ile Maraş'da ve Adana'nın sair havalisinde Fransız kuvvetlerinin tam desteği ile yapılan katliamlara son verilmediği takdirde, herşeyden ümit keserek milletin geleceği ile müstakbel hayatını "şarkın ifratperver nazariyatına" tevdi ile yeni maceralar arkasında koşmaya mebur olacağından bihakkin şüphe olunabilir.

Vuku'u pek garip olan bu hadisenin mesuliyeti de hiç şüphesiz ki namusunu, şerefini kurtarmak için İtilaf Devletleri ile yaptığı bütün insanî ve medenî müracaatları hafife alan bir gülümsemeye karşılık gören Türk milletinde değil, bilakis tamamen ve her zerresi ile Türkler ve Müslümanları hak, şeref haysiyet sahibi tanımak istemeyenlere ait olur".²

12 Şubat 1920 tarihinde İstanbul'daki siyasi temsilcilere gönderilen bir başka telgrafta da; Fransız desteğinde Ermeniler'in Maraş ve havalisinde devam ettirdikleri insanlık dışı katliam bir defa daha protesto edilerek şunlar deniliyordu:

"Devletler hukuku ve mütareke şartları ile kabul olunan siyasi vaziyetin bütün açıklığına rağmen, İzmir vilayetini Yunan ordusunun hakaret ve tecavüzü altında ezdiren ahvalin, tahammülsüz eziyetlerini hafifletmeye uğraşan memleketimiz, İtilaf Devletleri'nin milletlerin adaleti ve dünya barışı namına ortaya koydukları düsturlardan hisse alacaklarını zannetmekte iken, cereyan eden hadiseleri sevk ve idare eden zihniyetlerin eseri olan vekayinin tamamıyla bizi

aldattığını ve ümit eylediğimiz sulh ve sükunun yerine yeni bir intikam ve katliamın dehşet ve fecaatle yerini almaya başladığını görmekte cidden üzgün ve elemliyiz.

Maraş ve Adana vilayeti havalisinde düzenli Fransız kuvvetlerinin iştirakleri ile Ermeniler'in vücuda getirdikleri mezalim sahneleri o kadar feci bir dereceyi bulmuştur ki, bu kötülöklere kurban olan talihsiz Türkler'e acımak için, Türk değil, zannederiz ki insan olmak kafidir. Memleketini, Cenâb-ı Rabbi Halik'in kendisine telkin eylediği dini mübarekin esaslarını sevmekten başka suçları olmayan zulümdide Maraş ve Adana Türkleri'ne yardım eylemek, oradaki vahşetin izale edilmesi, kafalarında intikam hissinden başka hiçbir emel kalmayan, bütün düşünceleri Türkler'i öldürmek suretiyle, intikam almak isteyen, Fransız ordusundaki Ermeni askerlerin adı geçen havaliden çıkartılması için zat-ı alilerinizin ve mensup olduğunuz necip milletinizin insanlık hislerine müracaat ediyoruz. Acele ve tesirli bir müdahale ile hayvanlar gibi mezbahalara sevk edilen Türkler'e merhamet ve insaf etmek, medeniyetin koruyucusu olan İtilaf Devletleri'nin borcudur.

Maraş ahvalinden hissiyatı pek ziyade heyecana gelmiş olan Eskişehir halkı namına bu insanî vazifenin sür'at-i icraası için lazım gelen teşebbüsün yapılmasını rica ederiz. Ayrıca memleketin vaziyetinden pek fazlasıyla üzölen halkın dünyaya sirayet etmek üzere bulunan müfret zihniyetlere tabii olmak suretiyle memleketimizi daha fena bir vaziyete bırakmamak için hakiki vaziyetin olanca açıklığı ile mensubu olduğunuz hükümetçe medeniyet alemine bildirmenizi ayrıca istirham ederiz".

C. ALİ RIZA PAŞA HÜKÜMETİ'NİN İSTİFASINA GÖSTERİLEN TEPKİ

Milli Mücadele'de İstanbul Hükümetleri özellikle Damat Ferit Hükümetleri²⁶ ulusal hareket aleyhinde bulunmuştur.²⁷ Ali Rıza Paşa ve Salih Paşa

²⁵ Genelkurmay ATAŞE, K1:24, D: 1336/13-4, F:3-99'dan naklen a.g.e., s.383.

²⁶ Damat Ferit Paşa, beş defa sadrazamlığa atanmıştır. İlk hükümeti: 4 Mart 1919-16 Mayıs 1919, İkinci hükümeti 19 Mayıs 1919-20 Temmuz 1919, Üçüncü hükümeti: 21 Temmuz 1919-1 Ekim 1919, Dördüncü hükümeti: 5 Nisan 1920-31 Temmuz 1920, Beşinci ve son hükümeti: 31 Temmuz 1920-17 Ekim 1920.

hükümetleri ise, kısmen de olsa zaman zaman Milli Mücadeleyi destekleyici davranışlar sergilemişlerdir. Örneğin, Salih Paşa İtilaf güçlerinin özellikle İngilizler'in Kuva-yı Milliye'yi kınama isteklerine karşı çıkmıştır.²⁸ Yine Ali Rıza Paşa Hükümeti döneminde, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk cemiyetleri kuvvetlenmiş, Kuva-yı Milliye'nin olanakları artmıştır. Bu arada Misak-ı Milli kararı ile ulusal hareketin nihai hedefleri saptanarak, bütün dünyaya duyurulmuştur. Ayrıca Amasya görüşmeleri ile ulusal hareketin varlığı kabul edilmiştir.²⁹

Bundan dolayı bu hükümetler, ne İtilaf Devletleri'nce ve ne de onların sesi olan muhalefetçe kabullenilmedi. Siyasi oyunlar ve padişah nezdinde yapılan baskılarla anılan hükümetlerin iktidarına son verdirilmiştir. Örneğin Salih Paşa Hükümeti, sadece yirmisekiz gün iktidarda kalırken, Ali Rıza Paşa Hükümeti, 2 Ekim 1919'dan 3 Mart 1920'ye kadar hükümet edebilmiştir.³⁰

Bu durum karşısında, yani Damat Ferit Paşa'nın tekrar işbaşına getirilmemesi konusunda başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere ulusal hareketin ileri gelenleri büyük çaba harcamışlardır. Mustafa Kemal Paşa, bu konudaki isteğini 4 Mart 1920 tarihli telgrafıyla padişaha ilettili. Ayrıca O, yayınladığı bir bildiri ile de ulusal kuruluşlara durumu açıkladı ve ulusal menfaatlere uygun bir hükümetin kurulmasını sağlamak için derhal ve hep birden Meclis-i Mebusan Başkanlığı'na telgraflar çekilmesini istedi.³¹

²⁷ Bkz., Sina Aksin, İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele, İstanbul, 1983. Ali Sankoyuncu, Milli Mücadele'de Zonguldak ve Havalisi, Kültür Bakanlığı yayını, Ankara, 1992, s. 188-189.

²⁸ Hülya Özkan, İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele Karşılığı Faaliyetler (4 Ekim 1919-16 Ekim 1920), Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1994, s.61.

²⁹ Mehmet Şahingöz, Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin İstifası ve Tepkileri, Ankara, 1996, s.241-242.

³⁰ H. Özkan, a.g.e., s.73-76.

³¹ Mehmet Goloğlu, Üçüncü Meşrutiyet (1920), Ankara, 1970, s.98-99. Ayrıca telgraflar için bkz., M. Kemal Atatürk, Nutuk, Birinci baskı, Ankara, 1927, 249-250; Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, Sayı: 18, Belge:460.

Bunun üzerine, vatanın kurtarılmasını isteyen Eskişehirli de *Meclis-i Mebusan'a* telgraf göndermişlerdir.³² 6 Mart 1920 tarihli bu telgraf bugünkü dile kısmen sadeleştirilmiş şekliyle şöyledir:

"Nedenini henüz öğr-enemediğimiz sebepler sonucu, hükümetin istifasını şimdi haber aldık. Tek isteğimiz dinimizi ve ulusumuzu kurtaracak bir hükümetin iktidara getirilmesidir. Ulus buna, ancak düşmanlarımızın ver geldiği paraya tamah etmemiş ve ihtirasına mağlup olmamış ve ulusun nefretini kazanmamış bir hükümetin işbaşına geldiğini görmekle inanacaktır. Ülkenin selameti adına bu isteğin derhal padişaha arzını rica etmekteyiz.

Aksi halde, meydana gelecek kötü sonucun sorumluluğunu kabul etmeyeceğimizi üzüntüyle arz ederiz. Bu arada yaratıcının huzurunda ve İslam dünyasında dini ortadan kaldıran bu olaylardan dolayı tabiatıyla ne dereceye kadar sorumlu olacağını da hatırlatmayı bir görev bildiğimizi arz eyeriz."⁶³

SONUÇ

Mondros Mütarekesi'nin henüz daha mürekkebi bile kurumadan, Anadolu yer yer İngiliz, Fransız ve İtalyan işgaline uğradı. Fakat bu işgaller karşısında, Türk ulusu sessiz kalmadı. Ne zaman Yunan İzmir'e ayak bastı, işte o zaman Türk ulusunda doğuştan var olan direnme gücü harekete geçti. Bu yönüyle Yunan işgalinin olumlu olduğunu söylemek mümkündür. Bu cümleden olarak, yurdun her tarafında Yunan işgaline karşı büyük tepki gösterildi. Eskişehirli bu tepkilerini 17 Mayıs 1919'da Odunpazarı semtinde düzenledikleri mitingle dile getirdiler. Bu miting aynı zamanda Eskişehir halkı arasında, Milli Mücadele kıvılcımı olmuştur. Bu kıvılcım, daha sonraki günlerde yine Eskişehir halkının Yunan işgallerinin yanısıra, Fransız güdümündeki Ermenilerin Maraş'taki zulümlerine ve nihayet İtilaf

³² Telgrafın altında imzalan bulunan kişiler şunlardır:

"Eşraf-ı memleket namına işbaşı-zâde Hakkı, Eskişehir Belediye Reisi Süleyman, Cemaat-i İslamiye Reisi Müftü Salih, bilumum ulema ve meşayih namına Mevlevi Şeyhi Bahaeddin, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Reisi İbrahim", Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi, Devre 4, içtima senesi 1, C.1, 1336 (1920), s.362.

Devletleri'nin Türk ulusunun bağımsızlığını ortadan kaldırmaya yönelik faaliyetlerine gösterilen tepkileri ile ateşlenmiştir. Metinde de bunların üzerinde duruldu.

Öte yandan Eskişehir halkı, vatanı işgallerden kurtaracak bir hükümetin işbaşına getirilmesi hususunda da girişimlerde bulundu. Yine daha önce belirtildiği gibi, bu konuda Meclis-i Mebusan'a telgraflar çektiler. Mustafa Kemal Paşa'nın ifadesiyle "*telgraftırması*" arzu edilen sonucu verdi. Öyle ki, Padişah, milliyetçi tutum ve davranışlarda bulunan Ali Rıza Paşa'nın yerine yine ona benzer birini sadârete getirmek zorunda kaldı. Başka bir deyişle "bu telgraflar, Damat Ferit Paşa ve benzeri birinin iktidara gelmesini engelledi. Ayrıca, Mustafa Kemal Paşa ile Amasya görüşmelerini yapan Salih Paşa'ya iktidar yolunu açmış oldu".³⁴

İşgaller karşısında Eskişehir'de yapılan mitingler ve çekilen protesto telgrafları, bu şehir halkı arasında ulusal birlik ve beraberlik bilincini güçlendirdi. Bu şekilde önce bir amaç birliği (vatanın düşmandan kurtarılması) ve bu amacın gerçekleşmesi için eylem birliği düşüncesi gelişti. Eskişehir halkının, Milli Mücadele açısından son derece önemli olan hizmetlerinin temelini, bu mitingler teşkil etmektedir.

Sözlerime son verirken bir hususu da belirtmek isterim: Eskişehir halkı Mutasarrıf Hilmi Bey'e rağmen, ilk günlerinden itibaren ulusal hareketin yanında yer almıştır.

EK: 1 DÂRÜ'L-MU'ALLİMÎN FENN-İ TERBİYEMU'ALLİMÎ MURAD BEY'İN KONUŞMASI

"Kalpleri vatan endişesiyle çarpan muhterem hazır-ı kiram;

Bugün hepimizi buraya bu meydana sevk eden amil nedir, işlerinizi tatil ettiren, dükkanlarımızı, mağazalarımızı kapattıran bizi keder ve matemlere gark

a.g.e., gös. yer.

M. Şahingöz, Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin İstifası ve Tepkileri, s.242.

eden sebepler nedir? Of... İzmir'imizin, o güzel ve şirin İzmir'imizin uğradığı elim akıbet değil mi?

Bağrımızı yakan, kalplerimizi sızlatan, benzimizi sarartan, bizi düşündüren, ağlatan hep o hep onun akıbetinin endişesi değil mi? Hisler, heyecanlar, sevinçler, kederler birbirimize çabuk sirayet eder. Hele bu hisler ve heyecanlar hepimizi alakadar eden ve hepimiz tarafından takdis edilen vatana aid olursa daha süratle hepimizi istila eder, kalplerimizi kaplar. Biz İzmir'imizin başına gelen bu felaketi alır almaz bir şimşek darbesiyle beynimizden vurulduk. Şiddetli bir elektrik cereyanına maruz kalmış gibi başdan başa birden sarsıldık. Birbirimizin arkasından tabii bir sevk ile koşmağa başladık ve burada toplandık.

Buraya ne için geldik? Burada ne yapmak istiyoruz? Evet bütün cihana "vatanımıza dokunmayınız, ona tecavüz etmeyiniz!" diyeceğiz. Sonra hükümetimize hitap edeceğiz. Çekinmeyiniz, hakkınızı müdafaa ediniz, her türlü fedakarlığı yapmağa hazır koca bir millet işaretinize bakmaktadır. Vatan müdafaa için size yardımcı olacaktır.

Dört seneden beri hatır ve hayale gelmedik fedakarlıklar icra ettik. Harp cephelelerinde çarpıştık, vurduk, vurulduk, soğuktan, sıcaktan, hastalıktan, açlıktan öldük. Cephe gerisinde aç, çıplak kaldık, hastalık, sefalet çektik. Fakat yine tahammül ettik, ses çıkarmadık... Acaba bu fedakarlıkları bize yaptıran hangi kuvvet hangi saikaydı? Vatan endişesi, vatan müdafaa ve muhafaza etmek emeli değil mi idi? Dalgalara, cereyanlara kapılmış bir sandalın enginlere sevk edilmesi gibi biz de haberimiz olmaksızın sürüklendiğimiz ve birdenbire içerisine karışmış bulunduğumuz bir harpte ne için çarpıştık? Karşımızda vatanımızın iri düşmanı olan Moskof Çarlığı'nın varis pençesini gördüğümüz için değil mi? Hududa koşan köylülerimiz, askerlerimiz, "yine Moskof baş kaldırmış!..." diye gitmiyorlar mı idi. Biz harbe ne Almanlar'ın muzaffër olması, ne medeniyet aleminin iki büyük kurucusu ve koruyucusu olan İngiliz ve Fransızlar'ın mağlup olması için girmedik, biz sırf vatanımızı müdafaa için girdik.

Harbe devam ederken bir cedidin büyük reisi Amerika Cumhurbaşkanı Wilson cenaplarının adalet ilan eden sadası, prensipleri kulağımıza ulaştı. Milli haklarımızı tasdik ediyorlardı. Artık harbe devama bir sebep kalmamıştı. Vatanımıza dokunmayacaklardı. Biz de adil devletlere silahımızı kendimiz teslim ederek adaletlerine iltica ettik.

Fakat... Fakat muhterem hazır-ı kiram işgal edildiğimizi zannediyoruz... neticenin kötü olacağını görür gibi oluyoruz!.. Ah!.. Hayır, hayır!. Biz bunu dinlemiyoruz. Biz buna asla inanmak istemiyoruz. Başkalarının fena hırslarını tahrik etmemek için, ah İzmir senin ismini ağzımıza almağa bile cesaret edemiyorduk. Oh güzel İzmir, şirin sevimli İzmir, munis İzmir, biz seni yabancı ellerde görmeğe tahammül edemeyiz. Senin Türk'ün kalbi gibi saf, berrak semanın kara bulutlarla, matem bulutlarıyla kaplandığını görmek bizi çıldırtacak... Senin durgun körfezinin kenarlarında dalgalarının insanı kendinden geçiren nağmelerini dinleyen Kordon'un üzerinden, Akdeniz enginlerinden gözlerini ayıramayan, buradan bir akşam gurubunu temaşa eden bir ruh senden nasıl ayrılır...

Ah! İzmir, sen pek güzelsin, bir anda binlerce aşığı sarartacak, eritecek, süzgün bakışlara maliksin, sen bizim ma'sukamız, sen bizim ruhumuz, kalbimizsin. Ah! İzmir, biz sensiz yaşayamayız... Senden binlerce fersah uzaklarda bulunduğumuz halde, kalplerimizin senin için nasıl titrediğini, senin için nasıl ağladığını görüyorsun. Bizden ayrılma. Biz senin altıyüz seneden beri pek sadık ve vefakar aşığıyız. Bizi terk etme sevgili İzmir! Biz senin bir genç kız kalbi kadar sıcak ve munis havanı teneffüs ettik, güzel kokulu portakallarını, turfanda meyvalarını, tatlı incir ve üzümlelerini tattık, senden ayrılmayız. Ah! Sevgili İzmir bizi terk etme!...³⁵

Evet muhterem hazır-ı kiram ağlayınız! İzmir için ağlayalım. Onsuz yaşayamayacağımızı bütün cihana gösterelim. Fakat meyus olmayalım. Ümitsizlik, bu büyük düşman kalbimizde yer bulmasın. Azm ve iradeyi kemiren ümitsizlik bizi

Bu aradan bir kısım sansür edilmiş.

istila etmesin.. Her millet tarihine böyle felaketli günler kaydetmiş, istiklallerini kaybedenler de olmuştur.

Fakat bunların tekrar dirildiklerini, haksızlığın tamir edildiğini görmüyor muyuz? 1806 "Jena" (Napolyon 14 Ekim 1806'da Saksonya'da Jena'da Prusya ordularını yenerek Berlin'e girmişti) zaferi üzerine bütün Almanya'yı istila etmemiş miydi? Almanlar tekrar istiklallerini kazanıp Fransa ile harp ettikten sonra haksız olarak Alsas-Loren'i almadılar mı idi? Fakat Fransızlar me'yus oldular, bu haklarını da unuttular mı? Hayır! İşte tam kırksekiz sene sonra bu haklarını geri almıyorlar mı?

Fransa muallimleri mekteplerinde gençlere Alsaslardan bahsetmiş, Fransız şairleri, edipleri daima Alsas-Loren'i terennüm etmiş, müttefikleri hep Alsas-Loren'i düşünmüş, işte bu sayede bugün haklarını geri almışlardır. Şimdi biz Fransa'ya hitap edeceğiz: ey büyük Fransa siz nasıl "Alsas-Loren"inizi senelerce unutamamış, vatan acısının ne demek olduğunu hissetmiş idiniz. Biz de vatanımızın zayı olan kısımlarını unutmuyacağımızı, acısıyla daima müteallim olacağımızı, tabii takdir edersiniz. Siz ki Amerika ve İngiltere ile beraber haksızlıkları tamir edeceğinizi ve harbi bunun için yaptığınızı söylüyor idiniz. Bize yapılan bu muamele, vatanımız hakkında verilen bu karar bir haksızlık değil midir? Yoksa bizi hissiz, duygusuz bir millet mi zannediyorsunuz? Siz ölmüş milletleri diriltirken, halen hayatta olan bir milleti niçin öldürmek istiyorsunuz. Evet biz bu harpte size karşı istemeyerek düşman mevkiinde bulunduk, bize gücendiniz; fakat sırf vatanını müdafaa için uğraşan, bu kadar evladını feda eden bir milletin vatanperverliği tasdik ve hürmete layık değil midir? Ümid ediyoruz ki hakkımız yine teslim edilecektir.

Hazır-ı kiram, biz bu şekil işgali kat'iyen elhak tanımıyoruz. Bunun geçici olacağını ümid ediyoruz. Bizi müteessir ve azab eden cihet öteden beri memleketimize bilhassa İzmir'imize karşı fena his ve emeller besleyen bir hükümet askeri tarafından işgalin yapılmasıdır.

Biz işte buna tahammül edemiyor ve endişe ediyoruz. İzmir başka bir şey ile mukayese edilemez. İzmir Anadolumuzun, vatanımızın kalbi, ciğeridir. O

koparılsa biz yaşayamayız. Onu almak bizim mahvımızı istemektedir. Bize başka bir hükümetin idaresi altında mesud yaşayacağımız mı söylenecek? Hayır, biz bunu istemiyoruz. La Fontaine'nin dediği gibi bir parça kemik için esir yaşamak istemiyoruz. İşte bağırıyoruz: Biz bunu istemiyoruz. Biz aç kalacağız, her türlü maddi mahrumiyetlere katlanacağız, fakat müstakil ve hür yaşayacağız. Kendi bayrağımızın altında kendi kanunlarımızın geçerli olduğu topraklarımızın üzerinde yaşayacağız. Öldüğümüz zaman vücudumuzu sahibi olduğumuz topraklara koyacağız. Biz mahv olursak, istiklalimiz giderse bütün şark ve İslam alemi de bizimle beraber mahv olacak, çökecektir. Biz yaşayacağız, istiklalimiz için, vatanımız için icab ederse hepimiz öleceğiz. Bizden sonra gelecek ahfadımıza "biz namus ve şerefiyle ölen bir neslin ahfadıyız" dedirteceğiz. Esir, sefil bir milletin ahfadı lekesini onlara sürmeyeceğiz. İzmir bizimdir, bizim olacak, biz ölmeden o gitmeyecek."

KAYNAKLAR

- Akçura, Yusuf, (1940) **Osmanlı Devleti'nin Dağılma Devri**, İstanbul.
- Aksin, Sina, (1983) **İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele**, İstanbul.
- Alptekin, Müderrisoğlu, (1981) **Kurtuluş Savaşı'nın Mali Kaynakları**, 2. Baskı, Ankara.
- Atatürk, M. Kemal, (1927) **Nutuk**, 1. Baskı, Ankara.
- Erşan, Mesut, (1991) **Kuva-yı Milliye Döneminde Eskişehir**, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- Genelkurmay Ataşe Arşivi, Kİ, 24, D, 1336 /13-4, Fh, 2-8, 3-97, 3-98, 3-99.
- Genelkurmay Ataşe Arşivi, Kİ, 22, D, 45, Fh, 28-30.
- Goloğlu, Mahmut, (1970) **Üçüncü Meşrutiyet (1920)**, Ankara.
- Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, Sayı, 18, Belge, 460.
- Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, Sayı: 37, Belge: 907.

İstiklal Gazetesi, 23 Mayıs 1919'dan M. Şahingöz, a.g.e., s.181-185.

- İleri Gazetesi (19 Mayıs 1335 /1919) No, 491.
- İnan, Kamuran, (1986), "Türk-Yunan İlişkilerinde Dinamikler" **Tarih Boyunca Türk - Yunan İlişkileri, Üçüncü Askeri Tarih Semineri Bildirileri**, Genelkurmay Basımevi, Ankara.
- İstiklal Gazetesi, 23 Mayıs 1335 /1919.
- Kurat, Yuluğ Tekin, (1973), "Batılı Kaynakların Işığı Altında İzmir'in İşgali Sorunu", **VII. Tarih Kongresi Ankara, 5-29 Eylül 1970- Kongreye Sunulan Bildiriler**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi, (1920),
Devre 4, İçtima Senesi 1, C. I, 1336.
- Mısıroğlu, Kadir, (1970), **Yunan Mezalimi**, İstanbul.
- Özkan Hülya, (1994) İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele Karşısı Faaliyetler (4 Ekim 1919-16 Ekim 1920), Ankara.
- Rouillon, Leon, (1921) **Pour La Turguie**, Paris.
- Saluşık, Selahattin. (1968), Tarih Boyunca Türk Yunan İlişkileri Tarihi ve Etnik-i Eterya, İstanbul.
- Sarıkoçuncu, Ali. (1992), **Milli Mücadele'de Zonguldak ve Havalisi**, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara.
- Selek, Sebahattin. (1970), Milli Mücadele'de Ulusal Kurtuluş Savaşı, C.I, İstanbul.
- Anadolu İhtilali**, (1973) İstanbul.
- Şahingöz, Mehmet, (1986) **İzmir, Maraş ve İstanbul'un İşgali Üzerine Yapılan Protesto ve Mitingler**, AÜ. Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin İstifası ve Tepkileri, (1996), Ankara. Yurt Ansiklopedisi, C. 8.